

Historieundervisningens Reform.

Spørgsmaalet om en revision af lærebøgerne i historie og geografi, eller, som sagen senere har udviklet sig, om en almindelig reform af hele historieundervisningen er et problem, der er blevet aktuelt efter verdenskrigen.

Vil man klargøre sig dets historiske opstaaen, maa man gaa tilbage til de bevægede dage omkring vaabenstilstanden 1918 og sætte sig ind i de følelser og stemninger, som dengang herskede. En befrielsens aand gik gennem alle folkeslag. Man følte sig lettet for et tryk, der i fire lange aar knugende havde hvilet over Sindene. Nu var det skrækelige forbi, og man kunde atter begynde at leve. Men man havde ikke glemt, hvad man havde gennemlevet, og i store krese følte det som en absolut pligt af yderste evne at gøre en indsats for at fjerne enhver mulighed for en gentagelse af en lignende verdenskatastrofe. Man spejdede omkring efter aarsagerne og fandt en af dem i den nationalistiske forgiftelsesaand, der mere eller mindre havde gennemsyret de forskellige landes undervisningsvæsen og navnlig undervisningen i historie og geografi.

Ud af disse stemninger opstod kravet om en gennemgribende reform af det eksisterende undervisningsvæsen. I begyndelsen antog bevægelsen en rent negativ karakter; det gjaldt om at udrydde alt nationalistisk stof af undervisningen og lade de historiske kendsgerninger fremtræde i deres sande lys. Som det var naturligt, maatte opmærksomheden straks vende sig mod de forskellige lærebøger, der var i brug i de enkelte lande, og reformivrige mænd fandt en rig arbejdsmark. Under arbejdet hermed manglede det naturligvis ikke paa kritik. Fra flere sider spurgte man, til hvad nytte det var at rense lærebøgerne, saalænge man ikke sørgede for, at lærerne blev undervist i den rette internationale aand. Det skal ikke nægtes, at modstanderne her rørte ved et meget vigtigt punkt, men det maa dog fastholdes, at felttoget mod de nationalistiske lærebøger var et yderst nyttigt og nødvendigt arbejde. Ingen der kender lidt til børn og deres forhold til bøger vil benægte, at det skrevne ord

besidder en magisk indflydelse paa barnehjernen. Barnet tror blindt paa alt, hvad der bliver det præsenteret sort paa hvidt, og man har mangfoldige eksempler paa, at børn stædigt fastholder ideer, som de har tilegnet sig paa grundlag af læsning.

Var saaledes kritikken af de eksisterende lærebøger et yderst naturligt udgangspunkt for de mænd, der ønskede at reformere historieundervisningen, varede det ikke længe, førend mere vidtskuende indenfor dem følte, at man ikke kunde lade sig nøje med det rent negative arbejde. Man maatte sætte noget i stedet for det, man fjernede. Herved førtes man ind paa en diskussion om stoffet i historieundervisningen. I stedet for næsten udelukkende at undervise barnet i den politiske historie burde man for fremtiden i højere grad lægge vægt paa den social-økonomiske side af menneskehedens udvikling og heller ikke glemme den almindelige civilisations historie, kunst, videnskab og litteratur. Saasnt arbejdsfeltet paa denne maade udvidedes, meldte andre spørgsmaal sig. Hvorfor ikke ogsaa studere historieundervisningens form? Fra psykologernes side og fra visse lærerkreise rejstes det yderst vigtige spørgsmaal, om man ikke paa mange maader begik en stor fejltagelse ved for tidligt at undervise barnet i historie og udvikle for det begivenheder og problemer, som det i virkeligheden ikke forstod.

Ved optagelsen af den slags problemer i diskussionen er imidlertid hele den bevægelse, der oprindeligt startede med et yderst begrændset program, blevet totalt forandret, og den maa nu gøre krav paa, at alle, der har med historieundervisning eller historieforskning at gøre, interesserer sig herfor.

Inden vi gaar over til en historisk redegørelse for spørgsmaalet, vil det maaske være rigtigst at sige et par ord i al almindelighed om de organisationer og mænd, der indtil nu har beskæftiget sig med problemerne. Sagen er rejst af fredsorganisationerne, der paa mangfoldige kongresser efter verdenskrigen satte spørgsmaalet paa dagsordenen. Selv om man undertiden kan tvivle lidt om gavnligheden af deres iver og indsats, idet de betragter hele spørgsmaalet ud fra et bestemt synspunkt,

som alle historikere og den største del af historielærerne maa betragte med skepsis, maa man dog ikke undervurdere den indflydelse, disse store organisationer raader over.

Efter fredsvennerne er det først og fremmest historielærerne, der har interesseret sig for sagen, og indenfor denne gruppe navnlig folkeskolelærerne. Paa mange omraader har disse slaet følge med fredsvennerne, og de mange resolutioner vedtaget af lærerne har ofte stor lighed med de førstes. Dette gælder navnlig spørgsmaalet om krigshistorien og dens plads i undervisningen.

Lærerne i det højere skolevæsen har taget langt mindre del i bevægelsen, og først ret sent har de egentlige historikere eller universitetslærerne vist deres interesse for arbejdet, men i den korte tid, hvori de har virket, har de formaaet at øve en ikke ringe indflydelse paa hele spørgsmaalets behandling. Efter at nu ogsaa børnepsykologerne tager del, kan man sige, at alle interesserede er bragt sammen om forhandlingsbordet, og man maa haabe, at tilfredsstillende resultater vil komme ud af dette samarbejde.

I. Internationale organisationer.

Under den historiske fremstilling af spørgsmaalets behandling kan der naturligvis ikke være tale om at give en fuldstændig redegørelse for alt, hvad der er sagt og gjort. Særlig interesserede henvises til folkeforbundets skrift: *La révision des manuels scolaires* (1932), ligesom ogsaa J. L. Claparède: *L'enseignement de l'histoire et l'esprit international* (1931) kan anbefales. Den følgende oversigt følger rækkefølgen i folkeforbundets publikation.

La Dotation Carnegie pour la Paix Internationale var en af de første internationale organisationer, der tog fat paa spørgsmaalet om historieundervisningen. Allerede i 1921 tog man initiativet til en undersøgelse af lærebøgerne paa grundlag af nationale rapporter, og 1923 kunde man udsende et første bind paa 452 sider, der i 1927 fulgtes af et andet paa 660 sider.

Første bind indeholdt rapporter fra følgende lande: Frankrig, Belgien, Tyskland, Østrig, Storbritannien, Italien og Bulgarien,

andet bind: Albanien, den flamske del af Belgien, Estland, Finland, Grækenland, Ungarn, Irland, Letland, Lithauen, Luxembourg, Polen, Rumænien, Jugoslavien, Rusland, Tjekkoslovakiet og Tyrkiet.

Den udgivne redegørelse, der maa betragtes som et første forsøg, lider af forskellige mangler, men kan dog stadig studeres med stort udbytte. Den mest iøjnespringende mangel er, at samlingen ikke er komplet. Ikke alene er ikke alle lande medtaget, men indenfor de enkelte lande har man kun undersøgt et udvalg af lærebøger, nemlig de bøger som blev anset for mest tendentiøse. Den største betydning af de to binds udgivelse laa deri, at den gav reformbevægelsen et meget kærkomment materiale i agitationen for en forandring af historieundervisningen.

En af de organisationer, der ivrigt har arbejdet med sagen, er *le Congrès d'Éducation morale*, som paa tre store kongresser: 1921 i Genève, 1926 i Rom og 1930 i Paris har bragt mange ny tanker frem.

Paa det orienterende møde før kongressen i Genève foreslog englænderen Frederic Gould, at spørgsmaalet om historieundervisningen og den internationale forstaaelse skulde sættes paa dagsordenen.

Paa samme kongres rejste Cousinet spørgsmaalet om historieundervisningens indhold. Han fastslog, at børn i alderen fra 8—12 aar i alle lande lærte politisk og national historie, medens den eneste historie, børn kunde opfatte, var tingenes eller opfindelsernes historie.

Englænderen G. P. Gooch understregede nødvendigheden af at undervise i den samlede verdenshistorie og nøje redegøre for den indre sammenhæng mellem de forskellige landes historie, og han sluttede med at fremhæve betydningen af civilisationens historie.

Paa kongressen i Rom spillede historieundervisningen en langt mindre rolle, men der blev dog givet forskellige meddelelser, bl. a. af professor Lhéritier, der gjorde opmærksom paa nødvendigheden af et samarbejde mellem de interesserede parter.

Før kongressen i Paris traadte sammen, fremhævede Gould det gamle ønske fra Genève om den moralske reform af historieundervisningen. Paa selve kongressen behandlede man spørgsmaalet om, hvorledes historieundervisningen kunde bidrage til den moralske opdragelse, og følgende tre mænd: spanieren Altamira, nordmanden Sigurd Høst og O. Parodi deltog i debatten herom. Paa faghistorikernes vegne optraadte professor ved Sorbonne Gustave Glotz, der understregede, at søgningen efter sandheden maatte være basis for historieundervisningen som den var basis for forskningen.

Paa samme kongres rejste Claparède, Lhéritier og Altamira i fællesskab tanken om at indkalde en særlig international konference, der skulde beskæftige sig alene med historieundervisningen, og hvor alle parter, der var interesseret i spørgsmaalet, kunde faa lejlighed til at komme sammen og udveksle tanker.

Le Bureau international d'Éducation i Genève, indenfor hvilket professor Claparède indtager en fremragende plads, har under sit almindelige arbejde med opdragelses- og undervisningsproblemer beskæftiget sig med barnets forhold til historieundervisningen. Man har tilvejebragt udstillinger af lærebøger og andet undervisningsmateriel som billeder, kort, film etc. og ladet afholde sommerkursus for lærere.

La Fédération Internationale des Associations d'Instituteurs, stiftet i 1926 og omfattende bl. a. Deutscher Lehrerverein (150.000 medlemmer), National Union of Teachers i England (138.000 medlemmer) og Syndicat National des Instituteurs i Frankrig (80.000 medlemmer) har naturligvis sysselsat sig ikke saa lidt med problemet, og navnlig med Spørgsmaalet om lærernes forhold til lærebøgerne. Desuden har man diskuteret muligheden af at tilvejebringe internationale læsebøger, der kunde gives børn i en alder af 11—12 aar i hænde som supplement til undervisningen efter lærebogen.

Paa flere internationale kongresser bl. a. i Belgrad 1925 satte *le Bureau international des Fédérations Nationales du Personnel de l'Enseignement Sécondaire Public* historieundervisningen under debat. For at have noget bestemt at gaa ud fra udsendtes der

til de nationale organisationer spørgeskemaer vedrørende historieundervisningens maal, metoder og mulige reform.

Der indløb 10 svar paa cirkulæret, nemlig fra England, Polen, Tjekkoslovakiet, Spanien, Belgien, Luxembourg, Letland, Frankrig, Holland og Jugoslavien.

Paa kongressen i Belgrad blev der fremlagt en rapport og en resolution, der understregede historieundervisningens betydning for uddannelsen af den fremtidige statsborger og for skabelsen af en solidaritetsfølelse mellem folkene. Paa en senere kongres i Genève kom denne resolution til fornyet behandling, og forsamlingen vedtog en udtalelse om, at den sociale og økonomiske historie burde udgøre et væsentlig led af undervisningen i den højere skole.

L'Union Internationale des Associations pour la S. d. N. maatte ifølge sit program være kaldet til at beskæftige sig med historieundervisningen. Paa en række kongresser i aarene efter 1922 behandlede spørgsmaalet. I 1924 i Lyon vedtog man en stor resolution, der opfordrede de nationale organisationer til at virke for et gavnligt samarbejde mellem de forskellige interesserede parter: lærerne, undervisningsministeriet etc. med det maal »d'éliminer des manuels scolaires actuellement en usage les passages susceptibles d'entretenir la haine entre les peuples et d'exercer dans le même dessein un contrôle sur tous les manuels nouveaux«. Om krigshistorien hævdede man, at den ikke kunde udryddes af historien, »mais il convient de la traiter dans sa perspective propre et dans sa relation avec les autres modes de l'activité humaine«. Endelig tog man til orde for tilvejebringelsen af samlinger af lærebøger.

En af de organisationer, der har haft størst betydning, er *Alliance Universelle pour l'Amitié Internationale par les Églises*. Paa et møde i København 1922 blev en kommission nedsat for at undersøge aanden i skolebøgerne og for at tage under overvejelse, hvorledes skolen kunde tages i brug til propaganda for internationalt venskab.

Paa den universelle konference for praktisk kristendom i Stockholm 1925 forelagde denne kommission en rapport, og

som resultat af diskussionen vedtog man en resolution, der hævdede, at man i skolen burde studere »le développement universel, parallèlement avec celui de la vie nationale; le progrès de la civilisation parallèlement avec l'évolution politique; et qu'elle ne devrait juger des affaires publiques litigieuses que d'après les résultats effectifs des enquêtes faites dans un esprit de vérité objective«. Endvidere vedtog man et fremtidigt nært samarbejde mellem de to organisationer l'alliance universelle og la conférence universelle du christianisme pratique.

Som følge heraf nedsattes under ledelse af svenskeren Nordenskjöld en fælles komité, der i den følgende tid arbejdede videre med sagen. Foruden stadig at beskæftige sig med propagandaen i skolebøgerne, bad man om og fik bemyndigelse til at prøve paa at tilvejebringe samarbejde mellem de forskellige sammenslutninger af historielærere og forfattere af lærebøger og at opmuntre historikerne til studiet af udenlandsk historie, især den politiske, kulturelle og religiøse udvikling.

I 1927 præsenterede kommissionen en redegørelse for sit arbejde, udarbejdet af svenskeren Carlgren, idet man samtidig gjorde opmærksom paa, at man vilde forberede et endnu større arbejde til brug for historikerkongressen i Oslo 1928. Dette arbejde blev offentliggjort i 2 bind under titlen »Report on Nationalism in History Textbooks, prepared and compiled by the Working Committee of a special Commission on Education«. Stockholm 1928.

Stoffet til dette arbejde var leveret fra følgende lande: Østrig, Belgien, Tjekkoslavakiet, Danmark, England, Estland, Finland, Frankrig, Tyskland, Holland, Ungarn, Italien, Letland, Norge, Polen, Sverige og Svejts og tilvejebragt paa grundlag af et spørgeskema, der indeholdt spørgsmaal om de mest brugte lærebøger og en værdsættelse af dem. Hvor der fandtes nationale mindretal, udbad man sig særlige oplysninger.

Paa et møde i Prag blev de to bind stærkt kritiseret, især den maade paa hvilken enkelte af redegørelserne var blevet udarbejdet, og man vedtog, at de ikke maatte offentliggøres i

kongressens navn eller sælges offentligt, men maatte stilles til raadighed for interesserede personer.

La Fédération Mondiale des Associations Pédagogiques, en sammenslutning, der først og fremmest omfatter angelsachser, har siden 1923 holdt en lang række konferencer, hvor spørgsmaalet om historieundervisningen har været behandlet. Paa disse er flere resolutioner blevet vedtaget, dels om en udrensning af lærebøgerne dels om maalet med historieundervisningen.

Noget senere gik man igang med en undersøgelse af lærebøgerne i de Forenede Stater. Dette arbejde lededes i forbindelse med andre organisationer af Mme Laura Ullrick, og resultaterne blev udgivet under titlen »Report of the Committee on United States History Textbooks used in the schools of U. S. New Orleans. (1929).

Naturligvis har forskellige fredsorganisationer interesseret sig levende for historieundervisningen. Allerede i resolutioner fra 1890 tog *l'union internationale des Sociétés de la Paix* til orde for en rensning af skolebøgerne, et ønske som blev taget op til fornyet drøftelse efter krigen. Paa en lang række konferencer har man vedtaget resolutioner, sidst paa kongressen i Athen i 1929, hvor man rettede en kraftig henvendelse til regeringerne om at tage sig af dette spørgsmaal. Endvidere forlangte man, at en revision af lærebøgerne skulde lide sted »sous le contrôle d'un organe international tel que la commission internationale de la Coopération intellectuelle«. Et lignende synspunkt anlagde:

La Ligue internationale des Femmes pour la Paix et la Liberté. I maj 1919 foretog den en henvendelse til fredskonferencen i Versailles om oprettelsen af et internationalt raad for opdragelse »en vue de développer l'idée d'organisation mondiale et les principes d'éthique et de civisme internationaux«. Samtidig henstillede man til de nationale organisationer at undersøge, hvad der i de enkelte lande hindrede en større forstaaelse mellem folkene.

Foruden de allerede nævnte organisationer har en lang række andre deltaget i diskussionen, uden at det dog kan siges, at de væsentligt har bidraget til problemernes løsning.

Skal man efter gennemgangen af det arbejde, disse mangfoldige internationale organisationer har ydet, sige noget sammenfattende og afsluttende, maa det vel omtrent blive følgende: Det har været af stor betydning, at saa mange organisationer har behandlet sagen. Problemet er blevet rejst og diskuteret i hele sin udstrækning. Megen vægt er blevet lagt paa en revision af lærebøgerne, men stor interesse er ligeledes blevet vist det vigtige spørgsmaal om historieundervisningens indhold. Fra flere sider er blevet understreget nødvendigheden af at undervise i verdenshistorie selv i underskolen og at drage den sociale og økonomiske udvikling langt mere frem end hidtil. Ogsaa i »civilisationshistorie« bør man undervise.

De internationale diskussioner har endvidere bevirket, at en stærk offentlig mening er blevet rejst. I vide krese kræves nu en ændring i historieundervisningen, saaledes at denne i fremtiden kan bygge med paa det store folkeforsoningsværk og ikke som tidligere forgifte forholdet mellem nationerne.

Men mange anker kan rettes mod den hittidige behandlingsmaade, idet der er ødslet frygteligt med tid og kraft. I stedet for at samle kræfterne har man spredt dem. Utallige undersøgelser er blevet begyndt om nøjagtig de samme problemer, uden at det derfor er lykkedes at tilvejebringe et fyldigt og ensartet materiale. Flere organisationer har forsøgt at starte samlinger af lærebøger og billeder, med det resultat, at ingen af samlingerne er blevet tilnærmelsesvis komplet, og at de derfor er ret værdiløse. Den naturlige konsekvens, som maa drages heraf, synes da at blive denne: Vil man i fremtiden gøre sig haab om en god og fornuftig løsning af dette vigtige spørgsmaal, er det absolut nødvendigt, at en helt ny fremgangsmaade begyndes. Paa en eller anden maade maa man starte en fællesfront, et samlingssted, hvor alle de interesserede parter, fredsvenner, moralister, pædagoger og historikere kan mødes og overveje, og fra dette centrale sted maa al kraft og alt fornuftigt initiativ udgaa.

II. Nationale organisationer.

Foruden de mange internationale har en lang række nationale organisationer beskæftiget sig med historieundervisningen og paa flere maader tilvejebragt det materiale, som blev benyttet ved de internationale møder.

I Tyskland er historieundervisningen behandlet paa en lang række store lærerorganisationers møder. Det har navnlig været den moralske afrustning af folkene, der har interesseret, men det maa tilføjes, at de tyske lærere har tilføjet den almindelige diskussion et nyt element, nemlig det psykologiske, hvad barnet kan forstaa af den historiske udvikling og hvad ikke.

Hvis man vil nævne personer, maa man fremhæve Hermann Pinnow, der har udarbejdet en redegørelse om tyske forholds behandling i fremmede landes lærebøger, hovedsagelig franske og belgiske, et arbejde der blev udgivet under titlen: Deutschland im Lichte ausländischer Schulbücher der Nachkriegszeit.

En anden fremtrædende skikkelse er Siegfried Kawerau. Fra hans haand foreligger der til brug for undervisningen i verdenshistorie: Die synoptischen Geschichtstabellen für die Zeit von etwa 1500—1920. 2. edit. 1921. I 1924 organiserede man en kongres i Berlin, og resultaterne heraf offentliggjordes af Kawerau under titlen: Die ewige Revolution. Ergebnisse der internationalen Geschichtstagung. Okt. 1924.

Indenfor De forenede stater har flere organisationer beskæftiget sig med sagen, og undersøgelser af lærebøger har fundet sted. American Historical Association har nedsat en »Committee on History and other social Studies in the Schools«, som har haft til opgave at undersøge, i hvilket forhold de enkelte elementer indenfor faget staar til hinanden. Understreges maa det endvidere, at man har haft øjnene aabne for den kendsgerning, at vilde man reformere historieundervisningen, maatte man ogsaa beskæftige sig med historielærerne og deres uddannelse. En enquête er blevet foretaget mellem amerikanske lærere, og resultaterne heraf foreligger i de to følgende brochurer: H. L. Smith og L. M. Chamberlain: An Analysis of the Attitudes of

American Educators and others toward a Program of Education for World Friendship and Understanding og H. L. Smith og S. A. Crayton: Tentative Program for Teaching World Friendship and Understanding in Teacher Training Institutions and in Public Schools for Children who range from six to fourteen Years of Age.

Særlig interessant er det at dvæle ved forholdene i Frankrig, fordi der her tidligt blev skabt blandt lærerne en stærk bevægelse for en revision af lærebøgerne, en agitation der satte frugt i en dybtindgribende forandring i det franske lærebogsmateriale. Naar de franske lærere kan fremvise saa godt et resultat, skyldes det først og fremmest den omstændighed, at det ligger i den franske lærers egen haand at bestemme, hvilke lærebøger han vil anvende. Da først en stemning var rejst mod de nationalistiske lærebøger, var det en forholdsvis nem sag at faa dem udryddet eller forandret. Sjælen i dette store arbejde har været franskmanden Lapierre, og den organisation, der har baaret bevægelsen fremad, er le Syndicat national des Instituteurs et Institutrices publics de France et des Colonies.

Den franske organisation traadte i nært samarbejde med den tyske lærerforening, og et godt resultat kom ud af dette samarbejde.

Forskellige engelske organisationer har ligeledes beskæftiget sig med problemet, men det er karakteristisk engelsk, at man ikke saa meget har bekæmpet de daarlige bøger, som arbejdet for udbredelse af kendskab til de gode.

Blandt de hollandske fredsorganisationer, der har haft med sagen at gøre, er der grund til lige at omtale foreningen Les Pays-Bas à l'Étranger, som har set det som sin hovedopgave at studere udenlandske lærebøgers behandling af hollandske forhold og gribe ind, hvis det viser sig nødvendigt.

Det har været umuligt i denne oversigt at give en fuldstændig redegørelse for alle de forskellige organisationers indsats, men inden vi slutter, vil der være grund til i et kort særligt kapitel at redegøre for spørgsmaalets rejsning i de skandinaviske lande.

III. Foreningen Norden.

Indenfor de skandinaviske lande er spørgsmaalet om en reform af historieundervisningen eller rettere om en revision af lærebøgerne blevet grebet an paa en særlig maade, idet foreningen *Norden* har taget initiativet til en fællesnordisk aktion overfor lærebøger, der maatte betragtes som mindre velegnede for en moderne undervisning.

Den direkte anledning til dette fremstød var en norsk kritik af en svensk lærebogs skildring af begivenhederne i 1814 og 1905. Dette gav generalsekretæren i den interparlamentariske union Chr. L. Lange anledning til at henlede den norske afdeling af foreningen Norden's opmærksomhed paa spørgsmaalet om en revision af lærebøgerne, og Ledelsen tog herefter initiativet dels til nedsættelsen af en specialkomité til at undersøge de i Norge gangbare historiske lærebøger dels til en henvendelse til den svenske afdeling af foreningen Norden i den specielle anledning.

Efter at den norske komité havde afgivet sin betænkning, der viste, at der i norske lærebøger ikke var meget at sætte fingren paa, foretog den norske afdeling en ny henvendelse dels til den svenske dels til den danske afdeling, idet man redegjorde for, hvad man selv havde udført, og opfordrede de to brødrelande til at skride til lignende undersøgelser. Samtidig hermed underrettedes de norske lærebogsforfattere og udgivere af skolebøger om de gjorte skridt og foretagne undersøgelser. Den norske henvendelse blev gunstigt modtaget i begge lande, og man skred straks til lignende undersøgelser, hvis resultater meddeltes forfattere og forlæggere.

For at føre denne undersøgelse af de skandinaviske lærebøger helt til bunds og for at sikre sig, at alle angribelige punkter i Lærebøgerne virkelig blev fjernet, foreslog man fra dansk side i 1921 at lade Norge og Sverige gennemgaa danske lærebøger og omvendt. Dette forslag kom til behandling paa et fællesmøde i København, men strandede paa modstand fra norsk side, idet man frygtede, at en saadan fremgangsmaade muligvis kunde hidføre vanskeligheder. Fra dansk side bøjede

man sig for dette argument, og man enedes derefter om følgende resolution:

»Foreningerne Norden henstiller til Forfattere af Lærebøger i Historie og Geografi at henvende sig til en Kollega med tilsvarende Fagkundskab i Nabolandene med Anmodning om venkabeligst at gennemse Bøgerne henholdsvis ved Nyudgivelser og ved ny Oplag af gængse Bøger; dersom Forfatterne ikke selv har personlig Forbindelse med Nabolandene, vil »Norden«s Skole-nævn være istand til at etablere en saadan.«

Ved denne henstilling blev man staaende de følgende aar, men i Januar 1933 samlede paa finsk Initiativ som Repræsentanter for »Norden« nogle historikere i Stockholm til fornyet drøftelse af sagen, og det lykkedes her at blive enige om nedsættelse af komiteer i de respektive lande, bestaaende af historikere og anerkendte historielærere, der kritisk skulde gennemgaa nabolandenes lærebøger og gøre forfatterne opmærksomme paa eventuelle mangler og fejl. Det blev stærkt understreget, at der ved dette kritiske gennemsyn først og fremmest skulde lægges vægt paa, at alle enkeltheder i det historiske billede kom rigtigt frem, og at man ikke forbigik væsentlige sider af et spørgsmaal, saaledes at fremstillingen blev forvansket.

I løbet af 1933 blev disse faglige nævn nedsat i de fem skandinaviske lande, og samtidig gik man i gang med undersøgelserne. I Danmark paatog professor Aage Friis og lektor Knud Kretzschmer sig arbejdet, og paa mødet i Stockholm 17.—18. Dec. 1933 kunde dette udvalg forelægge dels en almindelig betænkning dels en række kritiske bemærkninger om svenske, norske og finske skolebøger, de sidste udarbejdet af lektor Kretzschmer. Fra de andre lande mødte de sagkyndige med lignende rapporter, og hele materialet blev genstand for en almindelig diskussion. Det fremgik af denne, at lærebøgerne paa mange punkter ikke opfylder de krav, som man maa stille. De indeholder mange fejl og misforstaaelser, og paa afgørende punkter tager de ikke hensyn til den videnskabelige forsknings resultater. Selv saarende udtalelser mod nabolandene kan nu og da findes, og der herskede derfor paa mødet absolut enighed om at fortsætte arbejdet. I

løbet af 1934 vil man prøve at komme til bunds i materialet, og derefter skal de forskellige udvalg tage stilling til den kritik, der er blevet fremført mod deres lands lærebøger med det formaal at naa til enighed om de omstridte punkters behandling. Naar enighed er opnaaet, vil det være tidspunktet for en henvendelse til myndighederne, forfatterne eller forlagene i de paagældende lande for at faa fejlene rettet. Yderligere enedes man om, at de forskellige nævn skulde udarbejde redegørelser for de sider af deres lands historie, som man i særlig grad maatte ønske blev gjort til genstand for undervisning i nabolandene, og i tilslutning hertil henvisninger til litteraturlæsning om disse punkter til brug saavel for lærere som for interesserede elever o. a.

Endelig skulde de enkelte landes nævn foranledige udarbejdet eller henvise til fremstillinger, som paa forsvarlig og tilfredsstillende vis gjorde rede for, hvilke synspunkter der var raadende i vedkommende land angaaende de stridsspørgsmaal, der har været eller endnu maatte være de respektive lande imellem (for Danmark og Norge f. ex. Foreningstiden c. 1450—1814, Grønland 1814—1933, for Danmark og Sverige f. ex. Unionstiden 1389—1523, spec. Kristian II, samt Karl Gustavkrigene 1657—60, for Sverige og Norge f. ex. Unionsopløsningen 1905). Disse fremstillinger skulde fremskaffes for at gøre det muligt for lærerne i de forskellige lande at give en loyal og alsidig undervisning i de spørgsmaal, som i tidernes løb har vanskeliggjort et godt forhold mellem de forskellige nordiske lande.

Indenfor foreningen Norden er arbejdet med lærebøgerne saaledes i fuld gang, og man har hidtil kun grund til at være tilfreds med resultaterne. Dette er saa meget mere glædeligt, som udsigterne for en almindelig revision af lærebøgerne i andre europæiske lande just ikke tegner sig særlig lyse og straalende i øjeblikket.

IV. Danmark.

Udenfor foreningen Nordens rammer er herhjemme spørgsmaalet om en revision af lærebøgerne i historie blevet diskuteret

ved flere lejligheder i forskellige faglige foreninger som Danmarks Lærerforening, Historielærerforeningen og Historisk Samfund. Ogsaa dansk Freds- og Folkeforbundsforening har behandlet spørgsmaalet paa sine møder, og nu og da har sagen været drøftet i pressen.

Siden 1930 er spørgsmaalet imidlertid gledet ind i en hel ny bane. Under 8. August 1930 nedsatte undervisningsministeriet en stor kommission, almindelig kaldet »Skolebogskommissionen«, som under ledelse af skolekonsulent Kaalund-Jørgensen skulde foretage en undersøgelse af de lærebøger, der er i brug i øjeblikket, og afgive betænkning om disse ikke alene rent fagligt kan siges at tilfredsstille de fordringer, der naturligt bør stilles, men om de ogsaa med hensyn til stofvalg og fremstilling giver et grundlag, der er præget af videnskabelig, kulturhistorisk og fredsvenlig aand.

Kommissionen kom til at bestaa af de to undervisningsinspektører Højberg Christensen og O. C. Bjørneboe, professor Erik Arup, professor Aage Bentzen, folketingsmand Bomholt, viceskoledirektør Svane og fru Clara Tybjerg. I September 1933 anmodede professor Arup om tilladelse til at udtræde af hensyn til sit universitetsarbejde, og i hans sted indtraadte lektor Th. A. Müller. Arbejdet i kommissionen har været meget omfattende, flere underudvalg har været nedsat og særlige sagkyndige er blevet hørt. Kommissionsbetænkningen kunde derfor først foreligge 8. Dec. 1933 (Betænkning vedr. Revision af Skolebøger. Kbhvn. 1933). Den vakte megen opmærksomhed og er bleven genstand for livlig drøftelse i faglige krese. Af dens indhold skal i denne forbindelse kun kort refereres kapitlerne om historiebøgerne, betænkningens side 54 ff.

Efter indledende bemærkninger om nødvendigheden af fra tid til anden at revidere lærebøgernes stof og synspunkter og om de vanskeligheder, der er forbundet hermed, fremhæver betænkningen nogle ledende synspunkter for undervisningen i historie. Ved valget af stof bør der overalt lægges vægt paa at fremdrage det karakteristiske, og det som virkelig kan betegnes som en indsats i verdenshistorien. Skildringen af de ældre tiders

historie maa træde mere i baggrunden, og ved siden af statshistorien bør kulturhistorien fremdrages, og de økonomiske forhold have en mere fremtrædende plads. Ved undervisningen i historie bør man ikke udelukkende lægge bogen til grund, men eleverne skal have lejlighed til at stifte bekendtskab med selve kilderne.

Spørger man om disse moderne principper allerede præger danske skolebøger, vil det være retfærdigst at skelne mellem gymnasieskolens bøger paa den ene side og mellem- og folkeskolens bøger paa den anden. Hvad de første angaar, er de i hovedsagen tilfredsstillende, og de har holdt godt trit med videnskabens udvikling. Den anden gruppe er imidlertid ret broget. For enkelte bøgers vedkommende er det kun smaating, der kan indvindes, men for det store flertals gælder det, at de pædagogisk set er udmærkede, men staar tilbage, hvad stofvalget angaar. Stats- og krigshistorie indtager en uforholdsmæssig plads, ligesom den nyeste tid er meget stedmoderlig behandlet. En reform af folkeskolens historieundervisning er derfor nødvendig. Delvis ny veje maa søges, f. ex. en art anskuelsesundervisning og hjemstavnslære.

Med hensyn til spørgsmaalet, om der i danske lærebøger findes en fredsvenlig aand, er kommissionen kommet til det resultat, at forholdene har bedret sig betydelig i de senere aar. Dog vilde det sikkert være naturligere, om man i skildringen af Danmarks forhold til Tyskland lagde mindre vægt paa behandlingen af indviklede dynastiske og administrative forhold og i stedet indrømmede kulturindflydelsen større plads.

Kommissionens konklusion bliver derefter, at man bør skride til en ændring af cirkulære af 6. April 1900 vedrørende historieundervisningen i folkeskolen. I et nyt cirkulære bør det fastsættes, at formaalet med historieundervisningen er »at give Eleverne et efter deres Alderstrin afpasset Indblik i vort Lands Historie for derigennem at vække deres historiske Interesse og give dem Kendskab til vort Folk og dets Livskaar gennem Tiderne«. Historieundervisningen bør ikke begynde før i 10 aars alderen, og ved tilrettelæggelsen af stoffet vil det være naturligt

at skelne imellem to trin, et for Børnene fra 10—11, et andet for børnene fra 12 aars alderen.

Samtidig med at skolebogskommissionen har holdt møder, har der mellem undervisningsinspektøren for gymnasieskolerne og en række nedsatte fagudvalg været ført en række forhandlinger om en ny kgl. anordning og ny ministerielle bekendtgørelser ang. undervisningen i gymnasiet. Før historieundervisningens vedkommende har dette fagudvalg bestaaet af adjunkt H. H. Fusing, lektor P. Ilse, lektor K. Kretzschmer og rektor A. J. West (Betænkning vedr. Undervisningen i Gymnasiet. Kbhvn. 1933).

Sammenligner man dette udvalgs forslag med bestemmelserne fra 1906, kommer man hurtigt til det resultat, at man i det væsentlige har holdt sig indenfor de allerede tidligere afstukne rammer. Af nyt bør dog fremhæves, at man tilraader at lade eleverne arbejde mere selvstændigt med, og at man ved anvendelse af historiske billeder og tekster søger at udvikle deres evner til selv at gøre iagttagelser og drage deres egne slutninger. Beskæftigelsen hermed bør tage $\frac{1}{5}$ — $\frac{1}{4}$ af undervisningstiden. Eleverne maa endvidere øves i brugen af haandbøger.

Hvad stoffet angaar, bør hovedvægten lægges paa den nyeste tids historie og tyngdepunktet maa flyttes fra de politiske over paa de kulturelle og økonomiske forhold. Herved forøges stoffet imidlertid betydelig, og nyordningen er derfor kun mulig, hvis man gennemfører tilsvarende reduktioner paa andre omraader. Efter udvalgets opfattelse kan dette bedst ske ved at skære en del af det stof bort, der udførligt er blevet behandlet i mellem-skolen.

Disse forslag blev offentliggjort i Septembermaaned 1933 og blev ivrigt diskuteret paa gymnasieskolelærernes møde i København i den paafølgende Oktoberferie, hvor de i hovedsagen vandt almindelig anerkendelse. Om disse forslag saavel som om skolebogskommissionens gælder det, at de endnu kun er forslag, men at dømme efter den modtagelse, de har faaet i pædagogiske kreise, kan man vente, at de før eller senere bliver anerkendt af ministeriet og lagt til grund for den fremtidige undervisning.

Naar dette sker, vil historieundervisningen i Danmark saavel i folkeskolen som i gymnasieskolen have gjort et vigtigt skridt fremad, og den vil i de kommende aar bedre kunne opfylde de krav, som er blevet stillet til den fra pædagogiske krese, fra en interesseret offentlighed og fra den historiske videnskab.

V. Den internationale historikerkomité.

De egentlige faghistorikere kom ret sent med i arbejdet for en reform af historieundervisningen. Grunden hertil maa ikke søges i svigtende interesse, men snarere i mangel paa en international organisation, og en saadan kom først istand i 1926 under navn af Comité international des sciences historiques. Saasnart denne komité var konstitueret, begyndte man at drøfte mulighederne for indenfor denne organisation at beskæftige sig med historieundervisningen. Generalsekretæren professor Michel Lhéritier var meget ivrig for sagen og stillede forslag om nedsættelse af en særlig kommission. Dette forslag blev understøttet af organisationens præsident professor Koht, og paa kongressen i Oslo 1928 nedsattes en saadan med franskmanden professor Glotz som præsident og tyskeren professor Otto Brandt som sekretær.

Motiveringen for at nedsætte en specialkomité af historikere til at beskæftige sig med historieundervisningen er ganske klar. Foruden at bygge med paa det store folkeforsoningsværk, har historikerne en særlig interesse i, at de lærebøger, der anvendes i skolerne, saa vidt muligt er paa højde med videnskabens resultater, og fremdeles er det af betydning, at de nyvindinger, som forskningen underlægger sig, udbredes ikke blot i enkelte lande, men universelt. Det var den fremherskende mening i denne ny komité, at det var umuligt at skride til udarbejdelsen af en international lærebog, saaledes som det var blevet forlangt af mange organisationer, men at man maatte rette sine bestræbelser mod i de nationale lærebøger at bringe stoffet i overensstemmelse med videnskabens anerkendte resultater.

Paa historikerkongressen i Oslo var en særlig sektion helliget

historieundervisningen, og en særlig varm debat fandt sted om lærebøgerne, hvorunder de deltagende grupperede sig i to skarpt adskilte fløje. Som repræsentant for den ene præsenterede Tyskeren Reimann en resolution gaaende ud paa at nedsætte en international kommission, sammensat af pædagoger og forskere, der kunde kontrollere lærebøgerne og foreslaa og udarbejde ændringer i dem til udvikling af det gode forhold mellem folkene.

Dette forslag om en international kontrol blev meget stærkt kritiseret, og paa modpartens side stillede franskmanden Capra en ny resolution, som efter at Reimanns resolution var forkastet med 15 stemmer mod 12 blev vedtaget eenstemmigt. Ordlyden var følgende:

La section XV du Congrès international des Sciences historiques prenant acte du vœu qu'elle a déjà adopté à l'unanimité réserve à la Commission qui sera ultérieurement nommée par le Comité international des Sciences historiques l'étude des voies et des moyens à réaliser ce vœu.

Kommissionen for undervisningen i historie traadte første gang sammen i Venedig i 1929, derefter i Cambridge 1930, i Budapest 1931, i Haag 1932 og i Warschau 1933. Danmarks repræsentant i denne kommission har lige siden begyndelsen været professor Aage Friis. Som suppleant fungerer i øjeblikket cand. mag. Harald Jørgensen.

Hvad arbejdet i den ny komité angaar, foreslog præsidenten i 1929 at begynde to undersøgelser af undervisningen i folkeskolen og i den højere skole. Materialet skulde tilvejebringes ved rapporter fra de nationale komitéer, og naar et tilstrækkelig antal var indkommet, skulde man skride til udarbejdelsen af en samlet og sammenlignende generalrapport. Hvad folkeskolerne angaar, er der indtil nu (Febr. 1934) indkommet 45 rapporter og flere supplerende meddelelser, deraf en fra Danmark. En del af disse er allerede blevet trykt i den internationale komités bulletin sammen med generalrapporten, udarbejdet af franskmanden Capra. Omhandlende undervisningen i de højere skoler er der indkommet 35 beretninger. Kommissionen havde anmodet

Maria Nielsen om at udarbejde denne generalrapport; efter hendes død overdroges arbejdet til den norske rektor Boyesen.

Paa mødet i Budapest vedtog man at skride til en tredje undersøgelse, nemlig af universitetsundervisningen i historie. For at bringe ensartethed til veje i de nationale rapporter og sikre sig, at intet væsentligt blev glemt, udarbejdede tre af medlemmerne, nemlig Handelsmann (Polen), Volpe (Italien) og Aage Friis et spørgeskema, der kunde lægges til grund for besvarelserne. Paa mødet i Haag vedtog man at fremskynde denne undersøgelse, saaledes at materialet saavidt muligt kunde præsenteres paa kongressen i Warschau. Dette lykkedes dog ikke, og Professor Handelsmann, hvem man havde opfordret til at udarbejde en generalrapport, kunde derfor kun forelægge en foreløbig redegørelse. I Warschau blev dette aktstykke diskuteret, og man opfordrede derefter professor Handelsmann til at udarbejde den endelige generalrapport, naar de forskellige lande havde indsendt deres oplysninger. Indtil Februar 1934 er der modtaget 24 rapporter. Paa mødet i Warschau vedtog kommissionen endelig paa forslag af professor Friis, at de enkelte lande havde pligt til at indsende til kommissionen supplerende rapporter, hvis der senere i de paagældende lande blev foretaget skridt, der paa afgørende maade ændrede historieundervisningen.

Disse tre store undersøgelser har staaet i centrum af historikernes arbejde, og de har herved paa en praktisk maade bidraget til problemets løsning. I den allersidste tid har kommissionen begyndt en ny og fjerde undersøgelse, som i øjeblikket ikke er videre fremskreden. Paa mødet i Budapest vedtog man en ny henvendelse til nationalkomitéerne for at spørge dem om »comment l'enseignement de l'histoire dans les écoles, et spécialement les manuels scolaires, peuvent-ils être de plus en plus animés du souci de la vérité et de l'esprit scientifique, qu'ils reflètent dans une mesure de plus en plus grande le progrès des études spéciales, qu'ils soient de plus en plus un instrument de compréhension mutuelle entre les peuples«.

Paa denne forespørgsel er der hidtil kun indkommet 10 svar,

men mødet i Warschau vedtog at rette en ny henvendelse til nationalkomitéerne for at faa dem til at fremskynde arbejdet.

Det er saaledes ikke ringe resultater, historikernes kommission kan fremlægge. Medens de fleste andre organisationer har fortabt sig i lange teoretiske diskussioner, har historikerne samlet sig om faa, men praktiske arbejder og virkelig sat noget ind paa at føre dem igennem. Arbejdet har ikke altid været lige let. Indenfor organisationen findes flere divergerende opfattelser af historieundervisningens formaal og forhold til det herskende politiske system, og ret skarpe diskussioner har flere gange fundet sted, først paa kongressen i Oslo, senere paa mødet i Venedig. Det lykkedes dog her at samle alle parter om en resolution, foreslaaet af Aage Friis, der udtalte, at komitéens arbejde skal foregaa paa en ren videnskabelig basis, og ved den nøje fastholdelse af dette princip er det hidtil lykkedes at samle alle parter om et praktisk oplysningsarbejde.

VI. Folkeforbundet.

Det er forstaaeligt, at en institution som folkeforbundet i høj grad maatte være interesseret i en bevægelse, der som et af sine vigtigste maal havde en udsoning mellem folkeslagene. Vi ser da ogsaa straks efter forbundets dannelse forskellige kræfter i bevægelse for, at det skal begynde at arbejde med dette spørgsmaal; men det var først, da den internationale kommission for intellektuelt samarbejde var blevet nedsat, at man tog fat for alvor.

Efter opfordring af amerikaneren professor Millikan begyndte man at undersøge muligheden af at udarbejde og indføre i de forskellige lande lærebøger i historie, skrevet i en udpræget international aand.

Denne plan vandt ikke særlig tilslutning. Fra flere staters side viste man uvilje mod at lade sig paatvinge et fremmed undervisningssystem, og foretagendet strandede.

Under indtryk heraf fastslog spanieren Cæsares i 1924, at man foreløbig maatte afholde sig fra ethvert forsøg paa at

paatvinge medlemsstaterne et hvilket som helst nyt system for historicundervisning. Men derfor var der alligevel noget at gøre, hævdede han. Endnu var de eksisterende lærebøger ikke ganske rensset for alt nationalistisk stof, og det vilde være yderst formaalstjenligt at sætte ind her. For at naa et godt resultat var en fast fremgangsmaade nødvendig, og herom stillede han et forslag, der først blev vedtaget af den internationale kommission og derefter af baade raadet og forsamlingen. Da denne »Cæsaresresolution« spiller saa stor rolle i den internationale diskussion, og da den indtil dato er folkeforbundets største indsats, vil det være naturligt at aftrykke den i dens helhed:

»La Commission de Coopération intellectuelle, considérant qu'un des moyens les plus efficaces pour arriver au rapprochement intellectuel des peuples serait de supprimer ou d'atténuer, dans les livres scolaires, les passages pouvant semer parmi la jeunesse d'un pays les germes d'une incompréhension essentielle à l'égard des autres pays;

Convaincue qu'elle ne pourra se dérober encore longtemps à l'étude de ce problème, dont elle se trouve saisie, depuis sa création, par des suggestions lui venant tant de ses membres que du dehors; mais consciente en même temps des difficultés qu'il y aurait à aborder dans son ensemble une entreprise de cet ordre;

Sollicite la coopération des Commissions nationales pour essayer, sur un domaine d'abord assez restreint, la procédure suivante, dont l'extrême souplesse semble de nature à écarter toute crainte de froissement des susceptibilités nationales:

a. Quand une commission nationale trouve désirable qu'un texte étranger, concernant son pays et destiné à l'enseignement scolaire, soit l'objet d'une mise au point aux fins dont s'inspire la présente résolution, elle en adresse la demande à la Commission nationale du pays où le texte est enseigné, lui soumettant aussi, s'il y a lieu, un projet d'amendement dans le sens désiré, avec un bref exposé de motifs;

b. Toute commission nationale recevant une demande de médiation dans le sens ci-dessus indiqué, décidera, d'abord, s'il

y a lieu d'accueillir la demande et avisera, le cas échéant, aux démarches amicales et privées pouvant amener les auteurs ou les éditeurs à consentir la rectification voulue. Si la tentative aboutit à des résultats favorables, la Commission les fera connaître à la Commission qui a fait la demande et à la Commission internationale; mais elle ne sera tenue, au cas contraire, à fournir d'explications, ni sur les causes de l'insuccès, ni sur son propre refus de médiation;

c. Les demandes de rectification porteront exclusivement sur les questions de faits établis d'une façon certaine et concernant la géographie ou la civilisation des pays; conditions matérielles de vie, ressources naturelles, mœurs des habitants, développement scientifique, artistique, industriel, et économique, rapport à la culture internationale et au bien-être de l'humanité.

Il reste formellement interdit de formuler ou d'accueillir des demandes de rectification ayant trait à des appréciations subjectives d'ordre moral, politique ou religieux;

d. Chaque commission nationale sera priée en même temps de bien vouloir signaler les publications pouvant le mieux renseigner des étrangers sur l'histoire, la civilisation et la situation présente de son pays.»

Saa vag og forsigtig var den resolution, Cæsares kunde bjærge i land. Som det vil ses, giver den enhver nationalkomité ret til at rette henvendelse til en anden nationalkomité i tilfælde af, at der i en historisk lærebog eller en lærebog i geografi findes en fremstilling, der ikke er i overensstemmelse med de givne forhold. Men kun i dette tilfælde kan indskriden finde sted. Overalt hvor der er tale om en subjektiv bedømmelse af en historisk begivenhed er anmærkning forbudt.

Hvis man spørger, hvilken praktisk betydning denne resolution har haft, maa man svare, at den ikke har været meget anvendt. I folkeforbundets officielle rapport fra 1932 meddeles, at der kun har været 3 tilfælde, hvor den er blevet anvendt. Heraf vedrørte de to en lærebog i geografi, det 3. en belgisk lærebog i historie.

Cæsaresresolutionen var i lange tider folkeforbundets vig-

tigste indsats. Fra mange sider var man yderst utilfreds hermed, og flere forsøg blev gjort paa paany at bringe sagen et stykke fremad. Først i 1930 lykkedes det at gøre en aktiv handling, som imidlertid indtil nu ikke har ført til praktisk resultat, paa grund af folkeforbundets uhyre langsomme og besværlige forretningsgang.

Indenfor specialkomitéen for ungdommens undervisning i folkeforbundets eksistens og maal, nedsat i 1926, rejste P. Munch spørgsmaalet om at lade folkeforbundet begynde en officiel undersøgelse af de historiske lærebøger og lærebøgerne i geografi og samfundskundskab. Allerede tidligere, hævdede dr. Munch, var flere undersøgelser blevet foretaget, men de havde alle en mere eller mindre privat karakter, og de var endvidere ret ufuldkomne. Det vilde endvidere være yderst interessant at faa klargjort, hvilke forandringer der indtil nu var sket.

Fra visse sider rejstes der indvending mod dette forslag, men man enedes dog om at indsende til den internationale kommission en opfordring om at undersøge muligheden for en saadan undersøgelse, der skulde gennemføres i de forskellige lande med de respektive regerings billigelse. Den internationale kommission anerkendte ekspertudvalgets indstilling og vedtog at henvende sig til institutet i Paris for at anmode dette om at udarbejde en rapport, der kunde tjene til grundlag for forhandlingerne i et særligt underudvalg af specialkomitéen, der skulde afgøre, hvilke bestemmelser man maatte fastsætte for den foreslaede undersøgelse, og hvilken udstrækning den skulde have.

En særlig ekspertkomité blev nedsat, i hvilken professor Glotz og professor Otto Brandt tog sæde. Efter en række møder i Paris i Februar 1932 indstillede man sagen til den internationale kommission for intellektuelt samarbejde, og denne vedtog paa sit møde i Juli 1932, at man skulde fortsætte indsamlingen af materiale, idet man dog afventede resultatet af de forskellige private undersøgelser. Paa samme møde vedtog man en udvidelse af Cæsaresresolutionen, saaledes at lærebøger i samfundskundskab, geografi og kulturhistorie ogsaa kan gøres til genstand for anmærkning. Siden sommeren 1932 er dette arbejde saa godt som gaaet istaa.

VII. De enkelte stater.

Efter at have afsluttet vor redegørelse for de mange forslag til forbedringer og ændringer i historieundervisningen maa vi have lov til at opkaste det spørgsmaal: hvad er der kommet ud deraf? Har den stadige strøm af resolutioner, der med aarene har dynget sig op, haft nogen virkelig indflydelse paa staternes politik, og er der i de forskellige lande foretaget aktive skridt til at forbedre historieundervisningen? Det er lettere at opkaste spørgsmaalet end besvare det. Til den samling af akter, som folkeforbundet har udgivet, har regeringerne ikke ydet mange bidrag, og det er derfor et ret vagt indtryk, man faar af staternes indsats.

Undersøger man de til raadighed staaende dokumenter, opdager man, at man maa tale om to perioder: de nærmeste aar efter krigen, hvor centralmagterne, under indtryk af den politiske revolution, gennemfører en ændring i deres undervisningsvæsen, og en senere periode, hvor forandringer indføres, uden tvivl under indtryk af de internationale organisationers ihærdige arbejde med sagen.

I den ny tyske republik blev omvæltningen i 1918 udgangspunktet for en omdannelse af historieundervisningen. Allerede i Weimarforfatningens § 148 fastsloges den aand, der burde gennemstrømme undervisningen, men da riget ikke befatter sig med skolevæsenet, stod det til de enkelte lande at indrette deres skolevæsen i overensstemmelse med den ny bestemmelse i rigsgrundloven, og i de nærmeste aar efter 1919 gennemførtes ad administrativ vej en forbedring.

I Prøjsen gjorde et dekret af 1919 front mod de chauvinistiske lærebøger. For bedre at føre kontrol nedsattes i 1928 en særlig ekspertkommission, som fik alle bøger forelagt til gennemsyn, inden den officielle godkendelse blev givet af ministeriet. I de andre tyske lande blev rigsforfatningens § 148 udgangspunktet for en lignende reformbevægelse. Ogsaa i Østrig gennemførtes en reform.

At disse indretninger som saa mange andre vil blive under-

kastet en gennemgribende forandring under det nuværende styre, siger sig selv. Allerede i den nazistiske revolutions første aar er der blevet udstedt ny cirkulærer, der kræver racelæren lagt til grund for historieundervisningen i folkeskolen. Regeringens stærke understregen af, at alt og alle bør tjene staten og det parti, som er et med staten, maa naturnødvendigt ogsaa medføre sine ændringer. Endnu befinder dette spørgsmaal sig i støbeskeen og paa nærværende tidspunkt er det umuligt i enkeltheder at danne sig et indtryk af processens forløb.

I det ny Polen minder forholdene meget om Prøjsen under Weimarforfatningen. Allerede i 1921 nedsattes der af regeringen en kommission, der fik til hverv at overvaage alle lærebøger, der blev taget i brug i skolen, og ingen bog fik autorisation, før den var behandlet her.

I andre lande, f. ex. Tjekkosllovakiet, nøjedes man med at udstede et dekret omhandlende den ny aand, der burde herske i lærebøgerne, og man mente det ikke nødvendigt at nedsætte en særlig kommission til at føre kontrol. I Norge meddeltes det ved et cirkulære af 8/5 1926 de forskellige udgivere af lærebøger i historie, at de maatte undertrykke alt, hvad der kunde skade den internationale forståelse. I Danmark nedsattes der — som ovenfor nævnt — i 1930 af undervisningsministeriet en særlig kommission til at tage sig af spørgsmaalet om lærebøgerne, som nu omsider har afgivet betænkning.

Af denne korte oversigt over, hvad der i de enkelte lande er gjort for ad statsmagtens vej at reformere historieundervisningen, fremgaar det, at det er et bestemt spørgsmaal, der alene har optaget hele interessen, nemlig at rense lærebøgerne for alt nationalistisk stof. De andre spørgsmaal om en mere eller mindre gennemgribende reform af historieundervisningen er derimod kun i yderst ringe grad naaet saa vidt frem, at man har kunnet skride til foranstaltninger fra det offentliges side.

VIII. Forsøg paa et samlet fremstød.

Som det allerede er sagt i et af de foregaaende afsnit, maatte det uhyre spredte arbejde i mangfoldige internationale organisationer naturligt føde tanken om at prøve at samle de mange kræfter til et enigt fremstød. Paa le congrès d'éducation morale i Paris 1930 foreslog derfor tre mænd, spanieren Altamira, svejtseren Claparède og franskmanden Lhéritier at indkalde en international conference, der alene skulde have diskussionen af historieundervisningen til maal.

Dette forslag blev eenstemmigt vedtaget, og i tiden derefter sonderede de tre mænd stemningen for en saadan kongres i de krese, der stod dem nær, og udsendte 1. Januar 1932 sammen med deres fagfæller indbydelse til en lang række organisationer om at mødes i Paris 1. og 2. Februar for i enkeltheder at planlægge den fremtidige kongres' arbejde.

Der var desuden en anden hensigt med dette møde, nemlig at konfrontere de forskellige parter med hinanden. Paa forhaand herskede ikke ringe spænding med hensyn til, hvorledes dette møde vilde forløbe. Historikerne nærede en vis ængstelse for fredsvennernes meget stærke understregen af undervisningens brugbarhed for udspredelsen af fredstanken, og paa den anden side havde fredsvenerne en yderst taaget opfattelse af rækkevidden af historikernes megen tale om den historiske sandhed.

Det var endelig arrangørernes haab, at der paa dette forberedende møde vilde blive bragt saa mange forslag frem, at man heraf kunde udvælge visse hovedspørgsmaal som velegnede til en udførligere behandling paa den kommende conference.

I saa henseende blev komitéen heller ikke skuffet. 29 internationale og 28 nationale organisationer foruden en række enkeltpersoner lod sig repræsentere i Paris, og i løbet af de to dage, mødet varede, blev en saadan mængde af forslag bragt frem, at Altamira, der var blevet valgt til mødets leder, med lethed kunde opsætte en dagsorden. Forhandlingerne i Paris er offentliggjort i et særligt skrift: *Conference internationale pour l'enseignement de l'histoire. Réunion préparatoire 1—2 Fevrier*

1932. (Paris 1932), sammen med en lang række dokumenter og udtalelser indsendt til mødet.

Den forberedende sammenkomst maa betegnes som en afgjort succes. Selv om afvigende meninger fandtes om meget vigtige spørgsmaal, viste det sig muligt at konfrontere historikere og fredsvener, og den kløft, som herskede mellem de to parter, syntes ikke uoverstigelig. Folkeskolelærerne, der altid havde været ret radikale i deres anskuelser, erklærede gennem deres sekretær Dumas, at de var modstandere af en historieundervisning, der stillede sig til raadighed for en hvilken som helst propaganda, og Lapierre tilføjede, at man maatte stille sig paa den historiske sandheds grund og undgaa alle følelsesbetonede fortolkninger af de historiske begivenheder. Fra fredsvenlig side fremhævedes nødvendigheden af, at kongressen tog initiativet til at udgive en lærebog i det XX aarhundredes historie, og fra flere betydelige mænds side, f. ex. Pierre Bovet fra Genève, understregedes det, at man ved alle drøftelser om historieundervisningen maatte sætte barnet i centrum.

Af franskmanden Jules Isaac ydedes et overordentlig interessant indlæg. Efter hans mening burde undervisningen altid ligge i forlængelse af den historiske videnskab. Det var den lige vej, man aldrig maatte vige bort fra. Det kunde maaske være vanskeligt at naa den fulde objektivitet, men en ting maatte man kræve, at fremstillingen var ærlig, hvilket vil sige, at man fremstillede de rene kendsgerninger og gav sine tilhørere eller læsere mulighed for at danne sig en egen mening.

Et af de vigtigste maal, man maatte naa paa den kommende konference, var oprettelsen af en permanent international organisation, som kunde være en studiecentral for lærebøger, og som skulde udgive en bulletin. Samme central kunde endvidere være det sted, hvortil lærebogsforfattere af egen fri vilje henskød deres værker for herfra at faa en sagkyndig bedømmelse. I øjeblikket, sluttede Isaac, er handling tvingende nødvendig for at sprede de misforstaaelser, der skiller folkene. »Les histoires ont quelques responsabilités, car les études historiques ont largement contri-

bué, dans la période contemporaine, à former les consciences nationales, exalter les sentiments nationaux, et par suite aviver les antagonismes nationaux. On comprend qu'ils soient aujourd'hui effrayés de leur œuvre. Pour eux, tout particulièrement, travailler à la compréhension mutuelle et au rapprochement des peuples est un devoir impérieux de réparation.»

Efter det forberedende mødes bestemmelse traadte den første internationale konference vedrørende historieundervisningen sammen i Haag 30. Juni—2. Juli. Ca. 149 delegerede var samlet, da Altamira, som det forberedende mødes dirigent, aabnede kongressen med en stor tale, og derefter blev valgt til præsident. Endnu er et fuldstændigt referat fra konferencen ikke udsendt, men alle, der har deltaget i denne saavel som i februar mødet, er enige om, at de to forsamlinger lignede hinanden i meget høj grad. I det store og hele var det ogsaa de samme personer, der gik igen og holdt de store taler. Et referat af mødet findes i Bulletin trimestriel de la conférence internationale pour l'enseignement de l'histoire. 1933. Nr. 1 og 2.

Første møde var helliget spørgsmaalet om den rolle, civilisationens historie skulde spille i folkeskolens og den højere skoles undervisning. Tyskeren dr. Schmidt forelagde en rapport, hvori han udførligt redegjorde for den franske og tyske opfattelse af begrebet kulturhistorie. I den efterfølgende diskussion udtalte bureau international d'éducation ønsket om udarbejdelsen af en elementær lærebog i kulturhistorie, og endvidere læsebøger for børn i 12aarsalderen. Alle disse maatte være fri for enhver fredspropaganda, da børn i den alder meget let opdagede en saadan bagtanke og gerne i saa tilfælde indtog en stilling ganske modsat den, man havde tilsigtet.

Forskellige fredsorganisationer krævede en bedre dokumentation af det XX aarhundredes historie og nedsættelse af en international historikerkommission, som skal undersøge, hvilken plads kulturhistorien spiller i de forskellige undervisningssystemer. Lhéritier henstillede, at kongressen beskæftigede sig med tilvejebringelsen af en bibliografi over let tilgængelige kul-

turhistoriske bøger til hjælp for lærerne. I slutningen af mødet tog Mieli til orde for indførelsen i skolerne af undervisning i naturvidenskabernes historie.

Derefter skred man videre til næste punkt paa dagsordenen, nemlig hvilken rolle bør den nationale historie og verdenshistorien spille i undervisningen. Fra baade engelsk og belgisk side understregedes meget stærkt nødvendigheden af at placere fædrelandshistorien i centrum, uden dog derfor at forsømme at udbrede kendskab til den internationale historie. Det var under diskussionen af dette punkt, at to mænd, M. Kern og de Pange, foreslog, at en kres af franske og tyske historikere, anerkendt for deres tidligere arbejder, skulde tilvejebringe en haandbog om udviklingen af det fransk-tyske mellemværende fra begyndelsen og indtil vore dage. Med stor interesse paahørte konferencen dette forslag og gav det sin varmeste tilslutning.

Paa konferencens anden dag behandlede det store spørgsmaal om revisionen af lærebøgerne, hvilket indhold de burde have, og hvilke foranstaltninger man maatte tage for at bringe dem i overensstemmelse med den historiske sandhed og bidrage til at udvikle et godt forhold mellem nationerne. Under debatten herom tog belgieren v. Kalcken til orde for oprettelsen af et kontor, der skulde samle lærebøger udgivet i aarets løb og omtale dem i en bulletin, udgivet af dette kontor. Denne bulletin skulde være en fri talerstol i alle spørgsmaal vedrørende lærebøgerne.

Jules Isaac havde forslag i samme retning, men gik lidt videre, idet han tog til orde for, at de forskellige nationale foreninger af historielærere dannede en international federation, som igen skulde oprette et internationalt permanent bureau. Samme bureau skulde udgive en bulletin.

Disse forslag blev anerkendt paa konferencens sidste mødedag, hvor man desuden vedtog at organisere sig som en permanent organisation under ledelse af Altamira og med et fast kontor i Paris. Med regelmæssige mellemrum skulde man mødes paany, og mellem konferencerne skulde forbindelsen vedligeholdes ved den ovenfor nævnte bulletin. Første hefte, der

redigeredes af Jules Isaac og Lapierre, udkom i begyndelsen af aaret 1933.

Med Altamirakonferencen er der gjort et interessant forsøg paa at føre reformbevægelsen frem ad nye veje. Hvorvidt forsøget vil lykkes, kan der intet siges om, men man maa se klart i øjnene, at de øjeblikkelige ydre forhold ikke er bevægelsen gunstige. Det sidste aars politiske udvikling har bragt ideer og forestillinger i højsædet, som man for længst troede endelig var manet i jorden; modsætningerne mellem landene forøges fra dag til dag, og dette vanskeliggør i allerhøjeste grad dette arbejde. Der kræves derfor ikke alene stor dygtighed, men ogsaa megen takt hos de mænd, i hvis hænder det fremtidige arbejde er betroet.

Harald Jørgensen.
